



A DEBAT

POBRESA ENERGÈTICA: VISIÓ I PROPOSTES DES DEL MÓN LOCAL

Un dels grans reptes d'ERC-Acció Granollers és construir un ciutat més justa, equitativa, solidària i lliure, i per això és imprescindible assolir una igualtat d'oportunitats efectiva per a tothom.

Però, lluny d'avançar en l'acompliment d'aquest objectiu, la crisi econòmica i l'augment de preus de l'habitatge han augmentat les situacions d'exclusió, també a Granollers. A més, el creixement constant de la ciutat, la seva complexitat i les desigualtats que es generen fan que alguns col·lectius i persones no puguin seguir un bon ritme de desenvolupament personal, no només econòmicament, sinó també social, educativa i cultural. La pobresa energètica és només una de les cares de les noves situacions de pobresa que viu la nostra ciutat.

QUÈ ÉS LA POBRESA ENERGÈTICA?

La pobresa energètica consisteix en la manca de diners suficients per fer front als rebuts de l'electricitat, l'aigua o el gas.

El concepte de la pobresa energètica no està definit al nostre país, però segons l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), entre el 9 i l'11% de llars catalanes està en situació de risc a causa de la dificultat que tenen a l'hora d'assumir la despesa bàsica del consum energètic. A Catalunya, es calcula que afecta a 320.000 famílies, xifra que s'ha duplicat respecte l'any 2008. Són famílies que acumulen un gran deute amb les empreses subministradores d'energia per impagaments en les factures i/o pateixen talls de subministrament elèctric, d'aigua o gas.

La mesura per calcular, però, aquestes xifres és la de la incapacitat de mantenir la llar a una temperatura adequada, i els experts posen en dubte la rigorositat d'aquesta dada. El Regne Unit, ja des dels anys 90, va assumir la definició de Brenda Boardman, qui va

afirmar que pobresa energètica és aquella incapacitat que hi ha en una llar d'obtenir la quantitat adequada de serveis de l'energia amb el 10% de la renda disponible.

Al 2016, es va calcular que el 15% de les llars espanyoles destinaven més del 10% dels seus ingressos anuals a la compra d'energia. A més, el percentatge de llars que destinen més del 20% dels seus ingressos anuals a l'energia va créixer un 140% entre 2006 i 2012, demostrant que el pes de la factura energètica ha agreujat les desigualtats.

En qualsevol cas, els ajuntament no disposem de dades reals de l'abast de la pobresa energètica a les nostres ciutats, i només en coneixem la punta de l'iceberg.

CAUSES I EFECTES

La pobresa energètica està directament relacionada amb una renda familiar insuficient per cobrir costos dels subministres bàsics. En aquesta insuficiència intervenen, generalment, tres elements: capacitat adquisitiva i creixement de la pobresa i del risc d'exclusió social, preus dels subministres - dels més alts d'Europa-, i poca eficiència energètica a la llar. A aquests tres elements, cal sumar-hi una legislació que afavoreix els interessos de les empreses proveïdores d'energia per sobre dels de la ciutadania.

La majoria d'habitatges a Espanya es va construir abans del 1979, any de la primera llei sobre eficiència energètica a l'edificació. Tenim doncs un parc d'habitatges construït abans de l'existència de normatives tèrmiques i, en alguns barris i/o edificis, amb materials de baixa qualitat i mal aïllats.

D'altra banda, des dels anys 90, el mercat elèctric és un mercat privatitzat on cinc empreses marquen la política energètica del país. Cadascuna d'aquestes empreses té la seva ona d'actuació; a Catalunya, Endesa controla el 95% de la producció (generació, de la distribució i de la comercialització). Així doncs, de facto, lluitem contra un monopoli, i aquest fet, si ho reconeguéssim la UE, donaria eines per actuar-hi directament.

Lluny de garantir un preu baix a les famílies com a conseqüència de la competitivitat pròpia del mercat, el que tenim és un dels preus d'electricitat més cars d'Europa. Per exemple, en el període del 2009 al 2015 el preu de l'electricitat per ús domèstic a l'Estat Espanyol ha augmentat un 73%, mentre que la mitjana d'increment a l'eurozona ha estat del 33%. En canvi, els ingressos familiars han caigut un 5-8%. A això, cal sumar-hi un cost molt elevat de l'habitatge que ha provocat que moltes famílies arrossequin deutes que els hipotequen bona part dels ingressos mensuals.

Però la pobresa energètica no només és un efecte de l'empobriment de la població, és conseqüència d'unes polítiques que afavoreixen els oligopolis i els privilegis que se'n deriven.

La pobresa energètica afecta a la qualitat de vida, la dignitat, i la salut de les persones. Està demostrat que disminueix el rendiment físic i acadèmic, genera problemes socials i relacionals i degrada els edificis. En qualsevol cas, pobresa energètica és sinònim d'exclusió i el seu efecte és negatiu tant per l'individu com per la societat. Perquè, avui dia, és evident que per viure en societat i amb dignitat hi ha uns serveis que s'han de

considerar indispensables, i al segle XXI l'energia és un d'aquests serveis essencials per la vida quotidiana.

MARC NORMATIU

Fa molts anys que existeix la pobresa energètica, pràcticament des de la privatització del mercat de l'energia, però aquesta estava invisibilitzada. En els darrers anys, però, la pobresa energètica – agreujada per la crisi econòmica - s'ha ubicat en el centre del debat públic gràcies a la mobilització social entorn a aquesta problemàtica.

Les lleis espanyoles sobre pobresa energètica son necessàries però insuficients i troben el seu fonament en l'assistencialisme i no pas en la garantia d'un dret com és el de l'accés a l'energia.

A data d'avui l'única mesura en l'àmbit estatal és el bo social que es va posar en marxa al 2009 - actualment regulat pel Reial Decret 897/2017- i que consisteix en un descompte del 25% a la factura elèctrica que només poden oferir determinades companyies (les comercialitzadores de referència o COR) a determinats clients que han de complir un dels següents requisits: ser jubilat/ada amb pensió mínima, que tots els membres de la unitat familiar estiguin en situació d'atur, que es tracti d'una llar amb menys de 3kW de potència contractada, o ser família nombrosa. Aquesta mesura està mal dissenyada (per exemple, no vincula família nombrosa amb ingressos) i és insuficient ja que deixa fora moltes famílies que necessiten l'ajuda. A més, la regulació de protecció contra els talls de subministrament deixa, indirectament, el pagament dels rebuts que no poden assumir les famílies a mans dels ajuntaments. Es considera que el bo social cobreix, ara per ara, el 30% de les necessitats reals de les famílies.

A Catalunya, la Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, sorgida d'una Iniciativa Legislativa Popular (ILP) i aprovada per unanimitat al Parlament, va significar un canvi de paradigma respecte a les actuals relacions de poder, tant respecte a es companyies d'energia com els bancs.

La suspensió parcial de la llei per part del TC al maig de 2016, davant el recurs del Govern de l'Estat, només deixa vigent la part de pobresa energètica i les obligacions que recauen en l'administració. Queda vigent, doncs, els deures de les empreses subministradores davant els casos de vulnerabilitat i donen eines a la Generalitat i als ajuntaments per exigir el compliment d'aquests deures.

L'article 6 d'aquesta llei, de mesures per a evitar la pobresa energètica, reconeix que les administracions públiques han de garantir el *dret d'accés als subministraments bàsics d'aigua potable, de gas i d'electricitat a les persones i unitats familiars en situació de risc d'exclusió residencial*. A més, la norma també determina que, quan l'empresa subministradora hagi de fer un tall de subministrament, ha de sol·licitar prèviament un informe als serveis socials municipals per a determinar si la persona o la unitat familiar es troba en una de les situacions de risc d'exclusió residencial.

Finalment, l'empresa subministradora ha d'informar, en qualsevol avís o comunicació que faci referència a la manca de pagament del servei, dels drets relatius a la pobresa

energètica establerts per la pròpia Llei 24/2015, d'acord amb el que estableix el Codi de consum de Catalunya.

Aquest article manté plenament la vigència en no estar afectat per cap impugnació davant el Tribunal Constitucional.

Actualment, 15 municipis tenen totes les competències per sancionar a les empreses que no compleixin amb les mesures descrites, i Granollers n'és un.

D'altra banda, i relacionat amb qui ha de pagar la factura de la pobresa energètica, la llei 24/2015 estableix que els municipis han d'impulsar convenis amb les empreses subministradores que corresponsabilitzi les empreses subministradores en relació amb la pobresa energètica. Generalitat i Ajuntaments van arribar a un acord al 2017 per elaborar un conveni comú per tal d'unificar criteris i garantir que les empreses cobreixin, com a mínim, el 50% de la despesa que genera la pobresa energètica i que no facin cap tall a les famílies que es trobin en aquesta situació.

En qualsevol cas, aquest protocol comú és només una proposta i existeixen encara moltes diferències entre els diferents convenis, cosa que provoca greuges comparatius entre la ciutadania en funció del municipi on resideix. Per aquest motiu, caldrà reclamar al nou govern de la Generalitat que unifiqui tots els convenis a través d'un acord global que garanteixin l'equitat.

MODEL ENERGÈTIC, CAP A ON HEM D'ANAR?

La pobresa energètica és una injustícia socio-ambiental global, ja que l'energia té una important dimensió social. La pobresa energètica agreuja la pobresa de les persones i col·lectius, incrementa les desigualtats i té una repercussió directa en altres drets inherents a una vida digna (dret a una alimentació adequada, dret a l'educació, dret a un habitatge digne i amb unes condicions confortables de temperatura i il·luminació, dret a la salut i a la seguretat a les llars, dret als desenvolupaments...).

Per això, un pas essencial per lluitar contra la pobresa energètica és reconèixer l'energia com un dret fonamental per a una vida digna, de la mateixa manera que ho és el dret a l'aigua potable i el sanejament, per poder exigir jurídicament la seva efectivitat. No podem entendre la vida sense gas per cuinar, llum per il·luminar-nos a les nits o calefacció per escalfar la llar als mesos d'hivern. No tenir dret a l'energia, o haver de reduir al màxim el seu consum per evitar factures que no podem afrontar, afecta la dignitat de les persones.

El pagament de factures o els bons socials o solidaris, per exemple, són mesures reactives sobre el curt termini que no resolen el problema de fons de les famílies vulnerables. Són un pedaç que porta a reproduir injustícies, ja que es basen en la supervivència i no en la construcció de vides dignes. Les mesures de prevenció han d'anar acompanyades de garanties universals, ampliables segons la vulnerabilitat o la capacitat econòmica. La protecció dels drets universals de les persones no poden acabar on comença la protecció del mercat..

També és fonamental alliberar l'energia de la seva condició absoluta de mercaderia per deixar de donar prioritat al dret al consumidor per sobre del dret de la ciutadania. De la mateixa manera, cal impulsar la transició cap a les noves energies renovables amb la

finalitat de garantir l'energia sostenible, suficient i moderna per a tothom. Però malauradament, aquest canvi de model és un horitzó improbable, atès que els mateixos que poden canviar la llei, són els que acaben treballant als consells d'administració d'aquestes empreses.

EL PAPER DELS AJUNTAMENTS

Cal la màxima implicació de totes les administracions i els col·lectius socials per actuar preventivament contra la pobresa energètica. Però és especialment rellevant el paper dels ajuntaments, que porten molts anys, des d'abans de la crisi econòmica, tractant cara a cara amb la pobresa energètica i intentant pal·liar els seus efectes amb recursos propis.

Des del món local, hem de seguir reclamant a les companyies subministradores, que fan negoci amb l'energia, que es facin càrrec del deute acumulat per les famílies a les que no poden tallar el servei però que no poden pagar aquestes factures.

L'administració local no es pot sobrecarregar aquest deute per solucionar un problema que hauria de comptar amb un major compromís per part de l'Estat Espanyol, de la Generalitat i de les empreses subministradores.

QUÈ HA FET GRANOLLERS?

Fins ara, l'Ajuntament de Granollers ha limitat les seves polítiques contra la pobresa energètica a les següents accions:

- Dins del Pla de Xoc, ajudes per fer front als pagaments dels rebuts de l'aigua, llum i/o gas per evitar talls de subministraments. Al 2018 s'ha pressupostat 30.000€ per ajudes relacionades amb la pobresa energètica. Del 2015 al 2017, el Pla de Xoc ha destinat un total de 82.000€ a aquestes prestacions d'urgència social.
- Protocol regulador de mesures contra la pobresa energètica i la vulnerabilitat econòmica signat amb SOREA per establir la manera de procedir en relació a les situacions de pobresa energètica en l'accés al subministrament d'aigua. Al febrer de 2016 es va aprovar el Protocol pel que fa al subministrament de gas i electricitat, sense que s'hagi arribat a cap acord amb les subministradores per fer-lo efectiu.
- Marató Estalga, que fomenta la reducció de consums d'energia als equipaments públics durant un mes i destina els imports estalviats a la lluita contra la pobresa energètica, concretament a accions com la millora de les instal·lacions elèctriques o assessorament a les famílies vulnerables per millorar l'eficiència energètica i, en conseqüència, baixar l'import dels rebuts. Concretament, són accions d'assessorament en la contractació energètica i formació i informació de les persones usuàries per obtenir un estalvi anual en la factura energètica. A la 1a i 2a edició, es van estalviar 16.484 i 3.300 euros, respectivament i s'hi van beneficiar prop d'una vintena de famílies en situació de vulnerabilitat. A la tercera edició, recentment finalitzada, no s'ha pogut fer cap estalvi econòmic per la onada de fred. La Diputació també va invertir, entre 2016 i 2017, 156.000€ per arranjar dèficits d'una vintena d'habitatges més.

- Xerrades sobre com estalviar en la factura elèctrica i la lluita contra pobresa energètica, en el marc de la campanya d'estalvi i promoció de les energies renovables a Palou del projecte europeu COMPOSE (Rural Communities Engaged with Positive Energy).

- Aprovació per unanimitat de la moció presentada per ERC-AG al març de 2017 on, entre d'altres, s'acordava posar a disposició de la ciutadania un punt d'informació sobre el bo social i sobre els ajuts existents per fer front a la pobresa energètica. Incorporació fa uns mesos d'una persona a l'Oficina d'Habitatge dedicada en exclusiva a la pobresa energètica.

- Aprovació per unanimitat, a juliol de 2017, de la moció presentada per ERC-AG per tal d'iniciar procediments sancionadors contra empreses de subministrament d'energia per incompliment de la Llei de pobresa energètica. Encara no s'ha elaborat el circuit que permetria posar en marxa aquests procediments.

PROPOSTA DE MESURES PER IMPULSAR A GRANOLLERS

Malgrat que les competències municipals en aquesta matèria són limitades, i que ja s'estan tirant endavant diverses mesures per donar resposta a les situacions de vulnerabilitat que se n'associen, creiem que poden impulsar més accions per garantir el dret a l'energia.

1. ATACAR LES CAUSES ESTRUCTURALS DE LA POBRESA

La pobresa energètica és una de les moltes cares de la pobresa econòmica, i té a veure amb una necessitat energètica i al dret a accedir-hi. Per això cal atacar les causes estructurals que la generen a través d'un Pla Estratègic d'Acció Social que vertebrï les polítiques socials de Granollers. Precisament amb aquest objectiu, l'equip de govern socialista es va comprometre amb ERC-AG a elaborar un Pla Estratègic d'Acció Social durant el 2017, un document que ens ha d'ajudar a donar una volta a la situació social de la ciutat per tal d'evitar la cronificació de la pobresa i atacar les causes estructurals de les desigualtats. Aquest treball està en procés d'elaboració.

La diagnosi que se'n derivi permetrà conèixer la realitat de la ciutat de Granollers i els motius concrets que generen la precarietat i, entre d'altres, la pobresa energètica: atur de llarga durada, nucli familiar extens amb poques fonts d'ingressos o ingressos baixos, sobreendeutament, nucli familiar amb menors o persones grans que no poden aportar ingressos...

Entre d'altres, el PEAS haurà de preveure una sèrie d'actuacions que ataquin les causes de la pobresa energètica: la mala qualitat dels habitatges, l'atur i els baixos ingressos de les unitats de convivència, la disminució de les prestacions socials, el desconeixement de la població a l'hora de gestionar els seus subministraments i l'elevat preu de l'energia...

És absolutament necessari que tant la diagnosi com les mesures del PEAS incorporin la perspectiva de gènere, ja que són les dones les que més pateixen la pobresa. Per exemple, de cada 10 persones que pateixen pobresa energètica, 7 en són dones.

Finalment, en la lluita contra pobresa energètica intervenen diversos factors relacionats amb diverses àrees de l'ajuntament: serveis socials, urbanisme, medi ambient, desenvolupament econòmic... Aquestes àrees haurien d'estar coordinades per poder abordar, juntament amb altres actors, l'arrel del problema. Concretament, proposem que aquesta taula o observatori estigui formada pels representants de l'ajuntament (serveis socials, medi ambient, desenvolupament econòmic..), entitats del tercer sector, entitats veïnals, plataformes d'afectats (tant APE - aliança contra la pobresa energètica – com la PAH), i empreses subministradores.

ACCIONS:

1.1. Aprovar i posar en marxa el Pla Estratègic d'Acció Social de Granollers.

1.2. Crear una taula d'emergència social o observatori de pobresa energètica que treballi transversalment i de forma multidisciplinària tots els aspectes que afecten a les famílies afectades per la pobresa energètica.

2. FISCALITAT MÉS JUSTA

D'altra banda, considerem que cal avançar cap a la tarificació social de les ordenances fiscals municipals, ja que aquest instrument no només serveix per garantir el bon finançament del consistori, sinó que també poden actuar com un instrument de justícia social si tant les obligacions com les bonificacions fiscals s'apliquessin amb igualtat de condicions i en funció de la capacitat econòmica de les famílies. Fa més de dos anys que el PSC es va comprometre a elaborar un estudi sobre la viabilitat de l'aplicació de la tarificació social, compromís que no ha complert. Paral·lelament, considerem que a les bases de atorgament d'ajuts i bonificacions de caire local s'ha de tenir en compte la renda disponible de les famílies i no els ingressos bruts, ja que les despeses hipotecàries o de lloguer de l'habitatge condicionen molt els recursos disponibles per fer front a altre tipus de despesa.

ACCIONS

2.1. Estudiar mesures fiscals concretes: subvencions al BRIE (altra servei), recàrrec de l'IBI per habitatges de grans tenidors que presentin deficiències energètiques.

2.2. Sistema municipal de tarificació social aplicat a taxes, impostos i preus públics de l'ajuntament.

2.3. En les ajudes i bonificacions, a l'hora de calcular els ingressos màxims per poder accedir-hi, tenir en compte la renda disponible de les famílies.

3. CANVI DE PARADIGMA DE RELACIONS ENTRE CIUTADANS I EMPRESES SUBMINISTRADORES

La moció d'ERC-AG aprovada al juliol de 2017 per iniciar procediments sancionadors contra empreses de subministrament d'energia per incompliment de la Llei de pobresa energètica va acordar "Estudiar, redactar i posar en marxa un circuit per l'inici de procediments sancionadors contra aquelles empreses de subministrament energètic que incompleixin el protocol de garantia de subministrament a persones o famílies vulnerables prevista a la Llei 24/2015, i en base al Codi Català de Consum i el Decret 278/1993". Malgrat que ERC-AG fins i tot va fer una proposta inicial amb el possible procediment a seguir, aquest circuit encara no s'ha aprovat.

Cal afegir que aquests procediments tenen garanties jurídiques gràcies a la jurisprudència que estableix la sentència ferma del passat 20 de març la qual dona la raó a l'ajuntament de Sabadell davant un recurs d'Endesa per una sanció d'aquests tipus.

ACCIONS:

3.1. Elaborar un circuit per l'inici de procediments sancionadors contra aquelles empreses de subministrament energètic que incompleixin la llei de pobresa energètica.

3.2. Exigir a les empreses que informin trimestralment a l'ajuntament del número de talls de serveis per impagament (actualment, els serveis socials municipals no reben informació estructurada del nombre de talls de subministraments realitzats a la ciutat de Granollers).

3.3. Publicar sistemàticament els incompliments per part de les empreses subministradores.

3.4. En la contractació de serveis energètics a empreses subministradores, incorporar clàusules de drets socials vinculats a la pobresa energètica (per exemple, preu social).

4. MESURES PER LA MILLORA DE L'EFICIÈNCIA ENERGÈTICA

Intervencions efectives a les llars per millorar l'aïllament, amb treballs com canvis de fusteria i vidrieria o la incorporació d'instal·lacions i equipaments eficients (calderes d'alt rendiment, il·luminació de mínim de consum, etc.), poden arribar a reduir la demanda energètica entre un 8 i un 13%.

Som conscients de les limitacions pressupostàries per dur a terme aquest tipus d'accions (sobretot a nivell de rehabilitació d'edificis), però cal seguir fomentant la millora de l'aïllament dels edificis i habitatges.

ERC-AG considerem que cal intensificar les tasques referents tant a auditories energètiques com assessorament a les famílies, dur a terme treballs d'adequació de les llars i oferir suport a les modificacions tarifàries i tramitacions d'ajudes i subvencions.

ACCIONS:

4.1. Dins del pla d'ajudes en matèria d'Habitatge, destinar una partida a subvencionar obres a edificis i llars per millorar l'eficiència energètica d'aquests, destinada a propietaris en situació de vulnerabilitat, propietaris de pisos adscrits a la Borsa de Lloguer Social o edificis de zones deprimides (de la mateixa manera que es fa per millorar l'accessibilitat).

4.2. Crear una Oficina d'Assessorament Energètic per a les famílies, amb el suport de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquesta oficina tindria diverses funcions:

- millorar els mecanismes d'informació a les famílies en situació de vulnerabilitat energètica
- oferir suport a les modificacions tarifàries i tramitacions de bons socials
- realitzar auditories i proposar mesures correctores en edificis considerats poc eficients energèticament
- estimular l'empoderament energètic de la ciutadania a través de tallers per assegurar actuacions eficients i una presa de decisions encertada a l'hora de comprar aparells domèstics, instal·lar-los i fer-ne un ús quotidià.
- foment de l'ocupació amb la creació de nous professionals en el sector de l'eficiència energètica

4.3. Estudiar i aplicar deduccions fiscals per aquelles subjectes passius que inverteixin en millorar la qualitat energètica dels seus habitatges, en funció de la despesa en millora energètica.

5. FORMACIÓ I TREBALL TRANSVERSAL PER DETECTAR SITUACIONS DE VULNERABILITAT

Les situacions de pobresa energètica haurien de poder ser una solució per a detectar i revertir vulnerabilitats, i per incorporar les empreses dels monopolis energètics en aquest procés de canvi social.

El treball en xarxa és essencial per detectar casos de pobresa energètica i situacions de vulnerabilitat. En aquest sentit, la tasca dels educadors i dels treballadors sanitaris és molt rellevant, en tant que es poden detectar casos d'habitatges amb temperatures per sota del nivell de confortabilitat (18C), que afecta especialment a la salut de les persones grans i al desenvolupament dels infants. Son situacions de persones que paguen les seves factures però que consumeixen energia d'acord amb els recursos que disposen i que, en conseqüència, no son usuàries de Serveis Socials.

ACCIONS

5.1. Programa de formació a educadors, personal sanitari dels serveis d'atenció primària, i treballadors socials per dotar-los de les eines necessàries per identificar casos amb la màxima antelació i poder prendre mesures per pal·liar-los.

5.2. Elaborar un protocol per millorar i anticipar la detecció i la notificació de possibles casos de pobresa energètica amb la implicació de bombers, professionals sanitaris, personal de les escoles, i equips d'intervenció en matèria d'habitatge.

6. PACTE DE PAÍS CONTRA LA POBRESA ENERGÈTICA

La implicació i treball conjunt de totes les administracions, agents socials i empreses d'energia és absolutament necessari per poder lluitar de forma efectiva i justa contra la pobresa energètica. Per aquest motiu, es fa necessari un pacte del conjunt de municipis i institucions del país on cada un dels actors es comprometí en les seves àrees d'actuació.

ACCIÓ

6.1. Proposar i aprovar una moció de la Junta de Portaveus per reclamar un pacte de país per lluitar contra la pobresa energètica.

